

ΥΣΤΕΡΟΑΡΧΑΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θέση, προέλευση, ανασκαφή του μνημείου

Ο υστεροαρχαϊκός ναός της πλατείας Αντιγονιδών βρίσκεται στον χώρο των ιερών της Θεσσαλονίκης των ρωμαϊκών χρόνων, κοντά στο Σατραπείο. Ο ναός ήταν γνωστός από διάσπαρτα στην πόλη αρχιτεκτονικά μέλη, τα οποία προέρχονταν από την εκσκαφή θεμελίων, το 1936, για την ανέγερση διώροφης κατοικίας. Το 2000, με την ευκαιρία κατεδάφισης της κατοικίας για την ανέγερση πολυώροφης οικοδομής, πραγματοποιήθηκε ανασκαφή, η οποία ξανάφερε στο φως το ανατολικό τμήμα της κρηπίδας του ναού, πλήθος αρχιτεκτονικών μελών και πέντε αγάλματα ρωμαϊκών χρόνων (θεάς Ρώμης, Δία Αιγιόχου, τηβενοφόρου άνδρα και δύο Αδριανού).

Η μελέτη των ανασκαφικών δεδομένων οδήγησε στο συμπέρασμα ότι τα αρχιτεκτονικά μέλη προέρχονται από δύο τουλάχιστον διαφορετικά αρχαϊκά μνημεία, ένα του τέλους του 6^{ου} και ένα των αρχών του 5^{ου} αιώνα π.Χ. τα οποία μεταφέρθηκαν από άλλη περιοχή στη Θεσσαλονίκη και ανασυντέθηκαν στον χώρο των ιερών στα πρώιμα αυτοκρατορικά χρόνια για να στεγάσουν αυτοκρατορική λατρεία.

Καθώς η ανασκαφή του ναού δεν έχει ολοκληρωθεί για να προκύψουν πειστικά συμπεράσματα, υπάρχουν προς το παρόν δύο διαφορετικές απόψεις για τη χρονολόγηση της μεταφοράς και τον λατρευόμενο αυτοκράτορα. Η πρώτη υποστηρίζει ότι είναι πιθανόν οι Θεσσαλονικείς για να εξευμενίσουν τον Οκταβιανό, ο οποίος στο Άκτιο νίκησε τον Αντώνιο, με το μέρος του οποίου είχαν ταχθεί, να μετέφεραν τον λαμπρό ναό της Αφροδίτης από την Αίγυπτο στη Θεσσαλονίκη, όπου λατρεύτηκε ο Ιούλιος Καίσαρας ως σύνναος θεός με τη μυθική πρόγονό του Αφροδίτη, μητέρα του Αινεία, γενάρχη του γένους του Ιούλων. Η δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι ο ναός ανοικοδομήθηκε από μεταφερμένα αρχιτεκτονικά μέλη ή επισκευάστηκε στα χρόνια του Αδριανού, ο οποίος στην περιοχή της Θεσσαλονίκης ταυτίστηκε με το Δία Ελευθέριο και λατρεύτηκε εδώ ως σύνναος θεός με τη θεά Ρώμη.

Περιγραφή του μνημείου

Από τον ναό, όπως αυτός ανασυντέθηκε στη ρωμαϊκή εποχή, σώζονται:

1) η υψηλή βαθμιδωτή κρηπίδα, κατασκευασμένη στα ρωμαϊκά χρόνια και ο στυλοβάτης, ο οποίος ανήκει στην αρχαϊκή εποχή, 2) μια πλίνθος *in situ*, τμήματα ιωνικών βάσεων κιόνων εφesiaκού ή σαμιακού τύπου και τμήματα από σπείρες βάσεων, 3) τρία τμήματα κιόνων, 4) τρία ακέραια ιωνικά κιονόκρανα και θραύσματα από τέταρτο. Το ένα κιονόκρανο χρονολογείται στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. και τα άλλα στο τέλος του 6^{ου}, 5) τμήματα γείσων με ιωνικά ωά, αρκετά από τα οποία είναι πιστά αντίγραφα των αρχαϊκών, κατασκευασμένα στη ρωμαϊκή περίοδο, 6) λεοντοκέφαλη υδρορροή από την

αρχαϊκή σίμη, 7) θραύσματα από το εξαιρετικής τέχνης περιθύρωμα της ανατολικής θύρας, 8) πολλά θραύσματα αρχιτεκτονικών μελών τα οποία δεν έχουν ταυτιστεί.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι ο ναός είναι ιωνικός, «εν παραστάσιν», περίπτερος, εξάστυλος ή με δεδομένο ότι δεν έχει αποκαλυφθεί η δυτική πλευρά του, θα μπορούσε να είναι διπλός εν παραστάσιν, περίπτερος. Είναι, επίσης, άγνωστος, προς το παρόν, ο αριθμός των κιόνων στις μακριές πλευρές του. Το ύψος των κιόνων ξεπερνούν τα επτά μέτρα και το συνολικό ύψος τα δέκα τέσσερα.

Το μάρμαρο κατασκευής του ναού είναι, κατά πάσα πιθανότητα, θασίτικο, επομένως, θα μπορούσαν να αποδοθούν τα αρχαϊκά αρχιτεκτονικά μέλη του σε θασίτικο εργαστήριο.

Προσωρινή ανάδειξη του μνημείου

Η αποσπασματική αποκάλυψη του ναού και η κάλυψη σημαντικού τμήματός του από την οδό Διοικητηρίου, που καθιστούν προς το παρόν αδύνατη την αναστήλωσή του *in situ*, οδήγησαν στην απόφαση τα ταυτισμένα αρχιτεκτονικά μέλη του να εκτεθούν στο αρχαιολογικό μουσείο Θεσσαλονίκης.

Παρά το μικρό ύψος της αίθουσας τα μέλη αυτά εκτέθηκαν με τη μορφή μιας ιδιότυπης αναστήλωσης, δίνοντας τη δυνατότητα στον επισκέπτη να κυκλοφορεί ανάμεσά τους έχοντας την αίσθηση ότι κινείται στα ερείπια του αρχαίου ναού. Η λύση αυτή είναι προσωρινή, έως ότου ολοκληρωθεί η ανασκαφή του μνημείου και πραγματοποιηθεί η αναστήλωσή του *in situ*.

Μελλοντική ανάδειξη του μνημείου

Η μελλοντική ανάδειξη του μνημείου προβλέπει την ολοκλήρωση της αποκάλυψής του και την αναστήλωσή του χωρίς να θιγεί καθόλου η σημερινή λειτουργία της πλατείας Αντιγονιδών. Η πλατεία μπορεί να διαμορφωθεί σε δύο επίπεδα, το σημερινό και το αρχαίο. Μικρό τμήμα της οδού Διοικητηρίου και της πλατείας Αντιγονιδών μπορεί να διαμορφωθεί σε αερογέφυρα για να δοθεί η δυνατότητα να παραμείνει ο ναός ορατός και να αναστηλωθεί στο σύνολό του. Στα σόκορα των όμορων πολυκατοικιών μπορούν να τοποθετηθούν γιγαντοαφίσες με πληροφορίες για το μνημείο, η ολοκλήρωση της μορφής του οποίου, παράλληλα με την αναστήλωση, μπορεί να επιτευχθεί και με ολογράμματα.

Η λύση αυτή εκτός από τη σωτηρία και την ανάδειξη του μνημείου, θα αναβαθμίσει την περιοχή, η οποία είναι αρκετά υποβαθμισμένη.